

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

I. Το γραμματολογικό είδος της ερωτικής μυθιστορίας εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην ελληνιστική περίοδο. Εντούτοις, οι τρεις σημαντικότερες και πλέον επιδραστικές μυθιστορίες γράφτηκαν κατά την περίοδο της «ύστερης αρχαιότητας» (2ος π.Χ. αι.-6ος μ.Χ. αι.). Πρόκειται για:

-Τα *Αίθιοπικά* του Ηλιοδώρου, ογκωδέστατο έργο, με στοιχεία επικά / πολεμικά και με μάλλον σεμνότυφους χαρακτήρες. Η ακτινοβολία της μυθιστορίας φτάνει μέχρι και τον 18ο αιώνα.

-*Λευκίππη και Κλειτοφῶν* του Αχιλλέως Τατίου, περιπετειώδες και κάπως πιο αισθησιακό έργο. Εδώ απαντά η ταύτιση του ηδονικού κήπου με την ομορφιά και την αισθαντικότητα της πρωταγωνίστριας.

-*Δάφνις και Χλόη* του Λόγγου. Η δράση εκτυλίσσεται στη Λέσβο. Έργο κατά βάση βουκολικό, στο οποίο οι αλλαγές του χρόνου συμβαδίζουν με τη σταδιακή αφύπνιση της σεξουαλικότητας των δύο πρωταγωνιστών. Η εν λόγω μυθιστορία άρεσε πολύ στον γνωστό Γερμανό ποιητή Goethe (Γκαίτε).

-Οι τρεις προαναφερθείσες μυθιστορίες άσκησαν σημαντική επιρροή στην αναβίωση του είδους κατά τον 12ο αιώνα.

II. Τον 12ο αιώνα, στο πλαίσιο της επανανακάλυψης διάφορων αρχαίων γραμματολογικών ειδών, γράφονται και τέσσερις λόγιες μυθιστορίες (στην αττική διάλεκτο). Πρόκειται για τις εξής:

-*Υσμίνη και Υσμινίας* του Ευμαθίου Μακρεμβολίτη. Πεζό. έργο, επηρεασμένο σαφώς από τον Αχιλλέα Τάτιο (εδώ θα βρούμε και πάλι το μοτίβο του όμορφου κήπου που περιβάλλει την κοπέλα), αλλά και με έντονο ερωτισμό (ιδιαίτερα προκλητικές σκηνές, οι οποίες έξυπνα διαδραματίζονται στα όνειρα του πρωταγωνιστή) και πολύ ενδιαφέροντα ψυχογραφικά στοιχεία.

Τα ονόματα των ηρώων βασίζονται στο ομηρικό ουσιαστικό *ύσμίνη*, που σημαίνει «σύγκρουση, μάχη». Πράγματι, η ανάπτυξη του ερωτικού ειδυλλίου μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών σκιαγραφείται επιδέξια μέσα από την εφηβική ψυχοσύνθεσή τους, περιλαμβάνοντας εκδηλώσεις αθώας ζήλειας (π.χ. ζουλήγματα δακτύλων), αμηχανία κ.λπ.

-*Ροδάνθη και Δοσικλῆς* του Θεοδώρου Προδρόμου. Έμμετρο (σε ιαμβικό 12σύλλαβο). Επηρεασμένο πρωτίστως από τα *Αίθιοπικά* του Ηλιοδώρου, ομοίως παρουσιάζει σεμνότυφους ήρωες, περιέχει δε άφθονα πολεμικά / επικά στοιχεία (π.χ. ναυμαχίες).

-*Δροσίλλα και Χαρικλέας* του Νικήτα Ευγενειανού. Έμμετρο (σε ιαμβικό 12σύλλαβο). Έργο που επηρεάστηκε τόσο από τη μυθιστορία του Προδρόμου (ο Ευγενειανός ήταν μαθητής του Προδρόμου), όσο και από το *Δάφνις και Χλόη* του Λόγγου (από τον οποίο ο βυζαντινός ποιητής δανείστηκε τα πρωτογράμματα των ηρώων: Δ&Χ), αφού και εδώ υπάρχουν αρκετά βουκολικά στοιχεία.

-*Αρίστανδρος και Καλλιθέα* του Κωνσταντίνου Μανασσή. Έμμετρο (σε 15σύλλαβο). Δυστυχώς σώζεται αποσπασματικά και ως εκ τούτου δεν μπορούμε να εξαγάγουμε ασφαλή συμπεράσματα. Ο Μανασσής είχε συνθέσει και την επιδραστική *Σύνοψιν Χρονικήν* του σε 15σύλλαβο. Διερωτάται κανείς λοιπόν αν η κυριαρχία του 15σύλλαβου στη δημώδη λογοτεχνία της εποχής των Παλαιολόγων οφείλεται σε κάποιο βαθμό στον Μανασσή – δίχως να λησμονούμε βέβαια τον *Διγενή Ακρίτη* και τον Πτωχοπρόδρομο, τα πρώτα δημώδη δείγματα, που συντέθηκαν σε 15σύλλαβο.

III. Οι δημώδεις μυθιστορίες της εποχής των Παλαιολόγων «συνομιλούν» με την παλαιότερη παράδοση ποικιλοτρόπως. Κατ' αρχάς η πλοκή παραμένει «τυπική» (με βασική διαφορά ότι οι αστοί πρωταγωνιστές μετατρέπονται σε πριγκιπόπουλα). Σε επίπεδο ρητορικής, συναντώνται τα γνωστά είδη, όπως η *έκφρασις*. Σε επίπεδο μοτίβων, υπάρχει διαχρονική χρήση και αξιοποίηση κάποιων εξ αυτών, όπως π.χ. του τερπνού κήπου (ενδεικτική πορεία μέσα στον χρόνο: Αχιλλεύς Τάτιος --> Ευμάτιος Μακρεμβολίτης, Νικήτας Ευγενειανός --> *Αχιλλήϊδα, Καλλίμαχος και Χρυσορρόη*). Ως προς το μέτρο, επαναλαμβάνουμε τους «προδρόμους» της δημώδους Παλαιολόγειας μυθιστορίας: Κωνσταντίνος Μανασσής (λόγια ερωτική μυθιστορία και *Σύνοψις Χρονική* σε 15σύλλαβο), *Διγενής Ακρίτης* (παλαιότερες παραλλαγές: Ε και Κ), Πτωχοπρόδρομος.

IV. Στις δημώδεις μυθιστορίες εμφανίζονται και μοτίβα όχι απαραίτητα μυθιστορικά, τα οποία όμως προέρχονται από τη μακρά παράδοση της λόγιας γραμματείας. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το εγκώμιο του λουτρού. Λουτρά στο Βυζάντιο υπήρχαν δημόσια και ιδιωτικά. Ανά τους αιώνες ποιητές έχουν συνθέσει σύντομα ποιήματα, αυτόνομα ή ενταγμένα σε ευρύτερες συνθέσεις, στα οποία εξυμνούν την ιαματική επενέργεια του ζεστού νερού που ρέει κατά τη διάρκεια του μπάνιου. Στο πεδίο της ερωτικής μυθιστορίας το βρίσκουμε στο *Καλλίμαχος και Χρυσορρόη*, αμέσως μετά τη σωτηρία της κοπέλας από τα χέρια του Δράκοντος, χάρη στην επέμβαση του Καλλιμάχου.

V. Υπάρχουν φυσικά διαφορές μεταξύ της δημώδους μυθιστορίας σε σχέση με το παρελθόν του είδους. Για παράδειγμα, η γλώσσα γίνεται δημώδης, το μέτρο παραμένει σταθερά ο 15σύλλαβος (με λίγες μόνο εξαιρέσεις), η πλοκή περιλαμβάνει πριγκιπόπουλα, διαφαίνεται μία σχέση με τον δυτικό κόσμο και την εκεί λογοτεχνική παραγωγή. Ωστόσο, από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η δημώδης μυθιστορία συνδέεται πολλαπλώς με την πρότερη αρχαία / βυζαντινή παράδοση, μέσα από ποικίλους διαύλους επικοινωνίας.